

ZAJEDNIČKI KONAČNI IZVJEŠTAJ O NADGLEDANJU OPŠTIH IZBORA U BiH

Zajednički konačni izvještaj je napravljen na osnovu regionalnih konačnih izvještaja od:

- **Liga za praćenje izbora Mostar**
- **Koalicija Građansko nadgledanje izbora Banja Luka**
- **Liga za praćenje izbora Tuzla**
- **Forum za demokratiju Sarajevo**

Liga za praćenje izbora Mostar sastavljena od:

➤ Iskre Života Prozor-Rama	➤ Udruženje građana penzionera Konjic
➤ Lokalni Crveni Križ Doljani Jablanica	➤ Udruženje građana penzionera Jablanica
➤ Mladi Most Mostar	➤ Unija studenata Mostar
➤ Pod istim Suncem Jablanica	➤ Žene Mostara Mostar
➤ Prijateljice Kostajnica Konjic	➤ Stope nade Bijelo Polje Mostar
➤ Srcem Mostar	➤ Žene Konjica
➤ Swiss House Mostar	➤ Centri Civilne Inicijative

Koalicija Građansko nadgledanje izbora Banja Luka sastavljena od NVO-a i neformalnih grupa građana iz:

Banja Luka

- Centri za civilne inicijative
- Helsinški parlament građana
- Sekcija žena Doma vojske RS
- Savez žena grada Banja Luka
- Udružene žene
- Udruženje Krajina
- Zlatna Jesen
- Ženska akcija Vidra
- Udruženje MoST
- Udruženje žena Duga

- Gradsko esperanto društvo La Mondo
- Grupe građana iz MZ Karanovac, Srpske Toplice i Rosulje

Bijeljina

- Građanski glas
- Helsinški odbor za ljudska prava
- Udruženje žena Nada
- Zlatna Jesen

Čelinac

- Udruženje žena
- Grupe građana iz MZ Jošalka, Stara Dubrava i Branešci

Doboj

- Građanski glas
- Zlatna Jesen
- Bona Vita
- Udruženje nastavnika
- Naša djeca
- Vučjak Podnovlje

Kozarska Dubica

- Udruženje žena Majka Knežopoljka
- Grupe građana iz MZ Knežica i Demirovac

Laktaši

- DOC
- Grupe građana iz MZ Aleksandrovac, Trn i Maglajani

Modriča

- Budućnost
- Zdravo da ste

Mrkonjić Grad

- Omladinska organizacija
- Grupe građana iz MZ Bjelajci i Podbrdo

Prijedor

- Građanski glas
- Dobrotvor
- Sanus
- Zdravo da ste
- Zlatna Jesen
- Grupe građana iz MZ Urije, Orlovci, Petrovo i Rakelići

Ribnik-Srpski Ključ

- Omladinska organizacija Krug

Srpski Brod

- Odred izviđača Petar Kočić

Srpski Sanski Most

- Udruženje žena Lana

Šipovo

- Omladinska organizacija
- Udruženje žena
- Grupa građana

Teslić

- Omladinski Savez

Srbac

- Grupa građana MZ Kukulja

Jezero

- Grupa građana

Novi Grad

- Grupe građana iz MZ Dobrljin, Svodna, Rudice i Vodičevo

Gradiška

- Grupa građana

Kotor Varoš

- Grupa građana MZ Grabovica

Derventa

- Grupa građana

Šamac

- Grupa građana

Liga za praćenje izbora Tuzla sastavljena od:

- Udruženje preživjelih od nagaznih mina
- Udruženje distrofičara
- Kantonalni Crveni Krst
- IVA
- RVI Kalesija
- Unija veterana JOB Kalesija
- Ured za ljudska prava Tuzlanski omladinski ogranak Y
- UG Boračka organizacija Živinice
- Forum Žena Gračanica
- SGV-GRP Tuzla
- Centri civilne inicijative Tuzla
- Odbor žena UMBIT

- UG za razvoj demokratskog građanskog društva DEMOKRAT Stupari
- Centar za žene Donna žar
- UG penzionera Srebrenik
- Organizacija porodica šehida i poginulih boraca
- HUG ZEMLJA DJECE
- UG penzionera Tuzla
- Udruženje žena Tuzla
- Organizacija ratnih vojnih invalida Sinovi Bosne Lukavac
- BOSPO
- VESTA
- Forum građana Gradačac
- Crveni Krst Srebrenik
- Organizacija demobilisanih boraca Tuzla
- Komitet za ljudska prava
- Orgaanizacija žena Bošnjakinja Gračanica
- Udruženje invalida rada opštine Tuzla

Forum za demokratiju Sarajevo sastavljeno od:

- Unija žena Žar
- Centar za mir
- Savez penzionera Federacije BiH
- Udruženje građana Topli dom
- CIP
- SGV-GPR BiH
- IMC

Naši ciljevi su:

- ◆ Organizacija praćenja izbora
- ◆ Izvještavanje o rezultatima praćenja izbora
- ◆ Uočavanje kršenja izbornog zakona i propisa
- ◆ Jačanje povjerenja u izborni sistem
- ◆ Doprinos opštoj demokratizaciji
- ◆ Okupljanje NVO-a oko konkretnih inicijativa
- ◆ Povećati publicitet NVO-a i zaštititi interes njihovog članstva
- ◆ Uključiti u demokratske procese građane koji ne pripadaju nijednoj političkoj stranci
- ◆ Postići aktivno učešće građana u demokratskim promjenama

Principi našeg djelovanja su slijedeći:

- ◆ Nestranačko i nevladino djelovanje
- ◆ Neprofitabilnost

- ◆ Odgovornost i objektivnost
- ◆ Transparentnost i samostalnost rada
- ◆ Multietnička, polna, starosna i teritorijalna zastupljenost
- ◆ Ravnopravnost NVO-a u akciji nadgledanja izbora

METODE

Smatrajući da je, za povećanje nivoa demokracije potrebno uključiti što veći broj NVO-a i građana, odlučili smo se na organizovanje akcije za građansko praćenje izbora. Iz tog razloga smo pozvali na učešće sve zainteresovane NVO i građane čiji su lideri formirali četiri skupine organizacija za praćenje izbora širom BiH, u Mostaru, Banja Luci, Tuzli i Sarajevu. Svaka skupina je formirala radne grupe sa posebnim zaduženjima i to: Radna grupa za planiranje i regrutiranje, radna grupa za dizajniranje materijala, radna grupa za koordinaciju i pisanje projekta i radna grupa za vanjske odnose.

U samom procesu regrutiranja volontera, pored radne grupe zadužene za isto, bile su uključene i NVO.

Tomu je pridonijeli i materijali izrađeni u vidu postera i brošura, kao i regionalne konferencije za štampu, gdje smo javnosti predstavili naš projekat i pozvali građane da nam se pridruže.

Posmatrači su prošli kroz obuku, kojom prilikom su potpisali Izjavu o kodeksu ponašanja, a obuku su im pružili koordinatori, predhodno obučeni od strane NDI-CCI.

Pored obaveze da pruže obuku posmatračima, koordinatori su bili odgovorni za koordiniranje određenog broja glasačkih mjesta, te za obilazak posmatrača, kako bi osigurali da je sve u redu na terenu. Informacije, koje su posmatrači volonteri dobili kroz ovu obuku, ukazale su na koje stvari treba obratiti pažnju, pomogle su posmatračima da se upoznaju sa procesom glasanja i prebrojavanja listića.

Posmatrači su kroz obuku detaljno proučili priručnik za posmatrače, koji je ujedno služio kao sredstvo za izvještavanje. Tako pripremljeni, posmatrači su otišli na glasačka mjesta, 12. i 13. septembra sa bedževima koji su obilježavali njihovu pripadnost i sa urednim akreditacijama dostavljenima od strane OSCE-a.

Uspjeli smo angažovati 2479 posmatrača volontera koji su pokrili ukupno 865 glasačkih mjesta širom BiH.

Na većini glasačkih mjesta posmatrači su nadgledali izbore u dvije smjene i bili posjećeni od strane koordinatora.

Dva dana nakon zatvaranja biračkih mjesta, svaka od pomenutih skupina je održala konferenciju za štampu, na kojoj su predstavile svoje preliminarne izvještaje, i nagovijestile o pisanju regionalnih konačnih i zajedničkog konačnog izvještaja na nivou BiH.

AKTIVNOSTI

A). Tabelarni pregled pokrivenosti općina po regionima

LIGA ZA PRAĆENJE IZBORA MOSTAR

Općina	Broj posmatrača	Broj pokrivenih glasačkih mjesta	Broj glasačkih mjesta	% pokrivenih biračkih mjesta
Konjic	59	28	32	88
Prozor-Rama	8	5	15	33
Jablanica	30	12	12	100
Mostar Sjever	14	8	10	80
Mostar Stari Grad	33	18	18	100
Mostar Jugoistok	10	5	5	100
Mostar Zapad	10	5	14	36
Mostar Jugozapad	21	10	22	45
Mostar Jug	4	2	4	50
Mostar Centralna Zona	2	1	1	100
Čapljina	19	10	21	48
Stolac	8	4	11	40
Čitluk	0	0	10	0
Ravno	0	0	2	0
Neum	0	0	4	0
Ukupno	218	108	181	60

Koalicija GRAĐANSKO NADGLEĐANJE IZBORA Banja Luka

Opština	Broj posmatrača	Broj pokrivenih glasačkih mjesta	Broj glasačkih mjesta	% pokrivenosti biračkih mjesta
Banja Luka	240	67	73	92
Prijedor	127	39	43	91
Novi Grad	61	22	22	100

Kozarska Dubica	42	14	22	64
Srpski Sanski Most	17	3	3	100
Gradiška	68	21	40	52
Laktaši	19	4	14	28
Teslić	92	26	26	100
Čelinac	24	9	9	100
Mrkonjić Grad	8	3	16	19
Jezero	4	1	1	100
Šipovo	27	9	9	100
Ribnik	7	6	7	86
Bijeljina	77	35	35	100
Doboj	127	39	39	100
Modriča	49	17	17	100
Srpski Brod	33	10	10	100
Petrovo	14	5	5	100
Šamac	27	15	15	100
Ukupno	1072	345	406	85

LIGA ZA PRAĆENJE IZBORA TUZLA

Općina	Broj posmatrača	Broj pokrivenih glasačkih mjesta	Broj glasačkih mjesta	% pokrivenosti biračkih mjesta
Tuzla	213	73	73	100
Lukavac	114	21	21	100
Gradačac	45	16	17	94
Živinice	85	21	27	78
Kalesija	77	18	18	100
Teočak	10	3	3	100
Sapna	28	9	9	100
Gračanica	79	25	25	100
Doboj Istok	17	6	6	100
Brčko	40	11	18	61
Čelić	19	10	10	100
Kladanj	54	16	16	100
Srebrenik	62	18	18	100
Banovići	46	15	15	100
Ukupno	889	262	276	95

FORUM ZA DEMOKRATIJU SARAJEVO

Općina	Broj posmatrača	Broj pokrivenih glasačkih	Broj glasačkih mjesta	% pokrivenosti

		mjesta		biračkih mjesta
Stari Grad	50	25	37	68
Centar	74	37	42	88
Novo Sarajevo	68	34	47	72
Novi Grad	72	36	50	72
Ilidža	18	9	14	64
Hadžići	8	5	14	29
Vogošća	10	5	13	39
Trnovo	0	0	7	0
Ilijaš	0	0	16	0
Ukupno	300	150	210	62

B.) Posmatrači su obraćali pažnju na slijedeće:

- ◆ Nelegalno glasanje
- ◆ Nemogućnost glasanja
- ◆ Varanja-Pritisak
- ◆ Proces glasanja i prebrojavanja glasačkih listića
- ◆ Pridržavanje vremenskih termina na glasačkim mjestima
- ◆ Druga kršenja pravila izbornog procesa

REZIME POSMATRANJA

Prva pojava koju su naši posmatrači uočili je bila kašnjenje konačnih biračkih spiskova na glasačka mjesta i ona je karakteristična za sve četiri regije. Učestala pojava je bila i to da je veliki broj ljudi glasao sa nepotvrđenim glasačkim listićima. Ukupan broj nepotvrđenih glasačkih listića sa glasačkih mjesta koja smo mi pokrivali, je oko 43500.

Druga bitna pojava, takođe vezana za biračke spiskove se odnosi na njihovu nepotpunost.

Naši posmatrači su uočili veliki broj nevažećih glasačkih listića, i to oko 3000 na području HNK, oko 17500 na području Banjalučke regije, oko 15000 TPK, oko 12000 na području Sarajevskog kantona, što ukupno iznosi oko 47500 nevažećih glasačkih listića.

Iznenadujuća informacija za nas je bila da veliki broj ljudi nije znao kako da označi glasački listić. Na osnovu izvještaja naših posmatrača, izračunali smo da je broj ljudi koji su trebali pomoć pri istome preko 19.100 glasača.

Naši posmatrači su uočili prisutnost stranačkih obilježja u blizini glasačkih mjesta, na području sva četiri regiona. Jedno od ozbiljnijih kršenja pravila procesa glasanja, primijećeno od strane naših posmatrača je označavanje glasačkih listića od strane jedne osobe za veći broj glasača.

Na pojedinim glasačkim mjestima uočena su ozbiljnija kršenja pravila prilikom prebrojavanja glasačkih listića, što je posebno bilo izraženo na jednom glasačkom mjestu u HNK.

Uočili smo nejedinstvenost OSCE plakata i to u Brčkom gdje na posteru za instrukcije pored imena kandidata Vladimira Gojera umjesto SDP bila je oznaka SDS.

Sagledavajući rezultate praćenja izbora sa područja BiH, uvidjeli smo kako su takvi slučajevi bili usamljeni, te smo stoga zaključili kako nisu mogli bitno utjecati na cjelokupne rezultate proteklih izbora.

Jedno od zapažanja posmatrača se odnosi na Medjunarodne supervizore, a ono upućuje na nedovoljnu obučenosť i informisanost istih, jer često nisu reagovali na kršenja pravila, kao i na nedolično ponašanje Predsjedavajućih glasačkih mjesta, što su između ostalog osjetili i naši posmatrači.

Uočeno je nezadovoljstvo glasača zbog upotrebe grafitne olovke prilikom glasanja i prebrojavanja. Smatrali su da je time otvorena mogućnost manipulacije njihovim glasom. Sličan problem se pojavio prilikom praćenja procesa sortiranja i prebrojavanja u Sarajevu, naime rezultati prebrojavanja su se u određene formulare unosili grafitnom olovkom.

PREPORUKE

1. Ukazujemo organizatoru proteklih izbora na pojednostavljenje glasačkih listića i načina njihovog popunjavanja, drugim riječima da bi bilo mnogo efikasnije vratiti se starom obilježavanju, bilo da je to zaokruživanje ili stavljanje znaka X, kao i na bolju sprovedbu edukacije glasača, kako bi se smanjio broj nevažećih listića, kojih je na proteklim izborima bilo jako puno.

Takodje preporučujemo da se ažurira spisak biračkih mjesta, kako mobilnih, tako i stalnih, shodno veličini biračkog tijela, te da isti bude konačan.

2. Poželjan je bolji protok informacija unutar organizacijskog sistema. Mnoge Komisije glasačkih mjesta nisu imale informaciju o prisustvu domaćih posmatrača, iako su o tome na vrijeme obaviješteni svi relevantni čimbenici.
3. Ukazujemo i na nepotpunost biračkih spiskova i njihovo kašnjenje na glasačka mjesta na prvi dan izbora. Organizator izbora treba učiniti sve što je u njihovoj moći kako bi birački spiskovi bili potpuni, zatim poredani po abecednom redu i na vrijeme dostavljeni na glasačka mjesta.
4. Ako na narednim izborima budu prisutni Medjunarodni supervizori, onda to trebaju da budu osobe koje su veome dobro obučene, sa autoritetom i osobe koje će se zaista potruditi i učiniti sve što je u njihovoj moći za regularnost i sprovođenje slobodnih i fer izbora.
5. Sugeriramo organizatoru izbora da preciznije definira stalna izborna pravila i da sav potrebni materijal za provodjenje izbora bude jedinstven na cijeloj teritoriji BiH i izrađen mjesec dana ranije.
6. Smatramo da bi bilo poželjno produžiti rok za podnošenje žalbi.
7. Preporučujemo da se na sledećim izborima isključi upotreba grafitne olovke.
8. Preporučujemo da se u kreiranje i sprovođenje izbornih pravila i propisa aktivnije uključi nevladin sektor.

ZAKLJUČCI

Opće je mišljenje da su protekli izbori korak naprijed u nastojanju normalizacije društva. Sama činjenica da su izbori protekli bez većih incidenata govori dovoljno o spremnosti naroda da probleme rješava demokratskim putem. Smatramo da je naš angažman u proteklim izborima bio potpuno opravdan, te da je postigao ciljeve i rezultate. Unatoč opisanim primjerima kršenja pravila izbornog procesa, od kojih su neki bili jako ozbiljni, ipak oni nisu

bili toliko učestali da bismo izborni proces ocijenili neregularnim.

Želimo vjerovati da će naš angažman, sažeto izražen kroz ovaj izvještaj, doprinijeti još boljoj organizaciji i sprovedbi budućih izbora.